

JAKUB BŁACHUT*

**SPECJALNE STREFY EKONOMICZNE
W OBSZARACH METROPOLITALNYCH – GÓRNY ŚLĄSK****SPECIAL ECONOMIC ZONES WITHIN METROPOLITAN
AREAS – GÓRNY ŚLĄSK (UPPER SILESIA)****Streszczenie**

W latach 90. ubiegłego wieku w Polsce rozpoczął się proces tworzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych. Motorem tych zdarzeń były przemiany społeczno-polityczne w kraju. Obecnie gminy, na terenie których położone są SSE mają wysoki wskaźnik absorpcji funduszy unijnych na rozbudowę infrastruktury. Od 1994 r., kiedy to w życie weszła ustawa o Specjalnych Strefach Ekonomicznych na terytorium Polski, aż po dzień dzisiejszy analizowane są skutki i sposób oddziaływania tych stref na otoczenie. W wielu publikacjach podkreślono pozytywny wpływ stref na gminy, w których zostały zlokalizowane. Mimo że obszary SSE są położone poza centralnymi układami miejskimi, to mają bezpośredni wpływ na funkcjonowanie przestrzeni śródmiejskich. To dzięki funduszom płynącym ze Specjalnych Stref Ekonomicznych do zasobów miejskich są modernizowane przestrzenie publiczne i infrastruktura. Jakość tych działań zależy od władz miasta oraz osób odpowiedzialnych za kreowanie nowych serc miejskich.

Słowa kluczowe: Specjalna Strefa Ekonomiczna, Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna, Katowice, Tychy, Gliwice

Abstract

In the nineties of last century, the process of creating Special Economic Zones has begun in Poland. These events were initiated by social and political changes in Poland. Presently, communes with Special Economic Zones feature high level of absorption of EU funds that are earmarked to infrastructure development. The manner and results of environmental impact of these have been analysed in Poland since the Act on Special Economic Zones came into effect in 1994. Numerous publications emphasise positive influence that the individual zones exert on the communes within which they have been situated. Even though Special Economic Zones are located outside city centres, they directly influence the operation of central urban spaces. Thanks to funds from Special Economic Zones, public spaces and infrastructure are modernised. Efficiency of such actions depends on city authorities and persons responsible for designing new city centres.

Keywords: Special Economic Zone, Katowice Special Economic Zone, Katowice, Tychy, Gliwice

* Mgr inż. arch. Jakub Błachut, Instytut Projektowania Miast i Regionów, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

1. Zagadnienia prawne powoływania i funkcjonowania Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce

Po demokratycznych zmianach w 1989 r. rozpoczęła się w Polsce przebudowa systemu gospodarczego. Duże i nierentowne przedsiębiorstwa oraz zakłady przemysłowe o przestarzałych technologiach zaczęły przebudowę swojej struktury. Wiele z nich, z racji swojego zacofania lub braku koniunktury, zaczęło się zadłużać, co powodowało załamanie na lokalnym rynku pracy i generowanie wysokiego bezrobocia. Taka sytuacja była najlepiej widoczna w obszarach monokultur przemysłowych, gdzie rynek pracy w większości był oparty na jednej gałęzi przemysłu lub jednym zakładzie przemysłowym. Obszary szczególnie kwalifikujące się do objęcia pomocą obejmowały stare okręgi przemysłowe wymagające głębokiej restrukturyzacji (Górnośląski Okręg Przemysłowy, Łódzki, Sudecki oraz Staropolski Centralny Okręg Przemysłowy), miasta o monokulturze przemysłowej (np. Mielec, Wałbrzych, Łódź), obszary rolnicze zdominowane przez PGR (dawne województwa elbląskie, koszalińskie, olsztyńskie, śląskie i suwalskie), regiony zagrożone recesją i degradacją społeczną. Taka sytuacja spowodowała, że już w 1993 r. tereny te były obszarami o największym bezrobociu.

W połowie 1993 r. rozpoczęła się dyskusja parlamentarna i prace nad ustawą o powołaniu obszarów uprzywilejowanych w Polsce, które będą promowały innowacyjny przemysł i rozwój nowych technologii w obszarach zapaści gospodarczej. Dnia 20 października 1994 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdził ustawę o Specjalnych Strefach Ekonomicznych¹.

Podstawą do tworzenia Specjalnych Stref Ekonomicznych w Polsce są ustalenia prawne, takie jak ustawy o Specjalnych Strefach Ekonomicznych oraz rozporządzenia Rady Ministrów o utworzeniu poszczególnych stref, regulaminy stref i plany zagospodarowania².

Powoływanie i funkcjonowanie w Polsce obszarów uprzywilejowanych w postaci Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) datuje się na połowę lat 90. Siłą napędową tych wydarzeń były przemiany społeczno-polityczne w kraju z przełomu lat 1989–1990 oraz konieczność zdynamizowania rozwoju gospodarczego opartego na nowych technologiach. Istotnym zagadnieniem było również złagodzenie powstałego szoku transformacyjnego i problemu dużego strukturalnego bezrobocia w obszarach likwidowanego, przestarzałego i deficytowego przemysłu.

2. Oddziaływania Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej – miasto Gliwice

Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna zalicza się, pod względem powierzchni, do jednej z największych w Polsce oraz jednej z najdłużej działających. Do największych podstref działających w strukturze Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej należy podstrefa tyska i gliwicka. O atrakcyjności KSSE świadczą – oprócz ulg i przywilejów podatkowych – uwarunkowania, które trudno pominąć. To **prawie 4,5 milionowy rynek konsumentów** aglomeracji śląskiej i szybki dostęp do potencjału drugiego obszaru metropolitalnego, którym jest Krakowski Obszar Metropolitalny. Kolejnym docenionym przez inwestorów atutem jest **obecność wielu ośrodków naukowo-badawczych, z Gliwicami i Katowicami na czele, jak również dostępność wysoko wykwalifikowanych pracowników** – koszty pracy na tym terenie są niższe niż w innych obszarach metropolital-

nych Polski. Niezaprzeczalnymi atutami obszaru metropolitalnego Śląska są również **dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna i drogowa**, jedna z najlepszych w kraju, oraz **wieloletnie tradycje przemysłowe**, co powoduje gwarancje elastycznej specyfiki pracy w przemyśle.

Na terenie Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej można prowadzić większość rodzajów działalności produkcyjnej, a także część usług, m.in. transportowe, magazynowe. Rozszerzono tutaj zakres wydawanych zezwoleń w dziedzinie: informatycznej, badawczo-rozwojowej nauk przyrodniczych i technicznych, rachunkowości i kontroli ksiąg.

Wskutek tych działań podstrefa gliwicka wyodrębniła nowe tereny w swej strukturze – nowy Park Technologiczny o nazwie „Tulipan Park” zlokalizowany został przy drodze krajowej nr 88 w niedalekim sąsiedztwie autostrady A4 wschód–zachód. Taka lokalizacja jest zdecydowanie korzystna dla inwestycji związanych z działalnością logistyczną na terenie Polski, jak również Słowacji i Czech. Szybkie połączenie z granicą południową Polski za pomocą drogowego układu komunikacyjnego sprawia, że na terenie parku swoje siedziby już znalazło wiele firm.

3. Oddziaływania Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej – miasto Tychy

Podstrefa Tychy, wyodrębniona z Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, ma w swym zakresie większość rodzajów działalności produkcyjnej, a także część usług, m.in. transportowe, magazynowe, informatyczne, badawczo-rozwojowe nauk przyrodniczych i technicznych.

Wskutek skoncentrowanych działań w podstrefie Tychy zlokalizowano głównie zakłady związane z produkcją podzespołów samochodowych. Na jej terenie działają m.in. takie firmy, jak: ISUZU MOTOR POLAND – produkcja silników samochodowych, Fiat Auto Poland – produkcja silników wysokoprężnych oraz kilka innych dużych firm z branży motoryzacyjnej.

Przestrzeń podstrefy Tychy jest dobrze skomunikowana z miastem za pomocą układu drogowego oraz transportu publicznego, do obszaru strefy zostały podciągnięte linie trolejbusowe oraz linie autobusowe. Sam obszar strefy jest zlokalizowany przy drodze ekspresowej S69 prowadzącej do Bielska-Białej i przejścia granicznego w Cieszynie. Węzeł drogowy znajdujący się w północnym obszarze podstrefy łączy drogi S69 oraz S1 w kierunku Gliwice–Warszawa; ostatnia z nich w odległości 15 kilometrów łączy się z autostradą A4 Kraków–Katowice. Taka lokalizacja strefy zapewnia dobre połączenie w obszarze całej Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, jak i obszaru metropolitalnego Śląska.

4. Wnioski

Skutki i sposób oddziaływania na otoczenie Specjalnych Stref Ekonomicznych analizowane są od 1994 r., kiedy to w życie weszła ustawa o Specjalnych Strefach Ekonomicznych, aż po dzień dzisiejszy. W wielu publikacjach podkreślono pozytywny wpływ na obszary, na których zlokalizowano inwestycje strefy.

W przypadku prezentowanych lokalizacji można zauważyć znaczący przyrost inwestycji w Specjalnych Strefach Ekonomicznych, który z kolei jest wynikiem umieszczenia

tych stref na danych obszarach. Wymienione przykłady są wzorcowe dla prowadzonej polityki regionalnej wspierania rozwoju obszarów depresji gospodarczej po 1989 r.

W przypadku podstref gliwickiej i tyskiej działania nakierowane są na pozyskiwanie nowych inwestorów z branży motoryzacyjnej. Nakłanianie i zachęcanie ich do lokowania swoich firm na terenie gminy ma charakter kompleksowy. Nieustannie modernizowany i sprawny system drogowy to w wielu przypadkach bardzo mocny atut zwłaszcza dla firm, których dział logistyki jest istotnym elementem ich funkcjonowania.

Fakt lokalizacji SSE w tych miastach pozwolił na adaptację przestrzeni po upadłych zakładach, budowę nowych zakładów branży motoryzacyjnej, jak również absorpcji zasobów osobowych. Struktura rozlokowania podstref Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej na obszarze metropolitalnym Śląska wymusza integrację komunikacyjną tego terenu oraz modernizację istniejących połączeń, a także budowę nowych.

Rozszerzenie w ostatnich latach obszaru Specjalnych Stref Ekonomicznych na terenie miast pozytywnie wpłynęło na rynek pracy w miastach, jak i w regionie. Zwiększyła się atrakcyjność gospodarcza, handlowa i kulturowa miast, które znacznie zmieniły swe oblicze, także pod względem estetycznym, a bezrobocie strukturalne w tych miastach w ciągu ostatnich lat zmniejszyło się z 20% (1994) do 10% (2007), przy średniej krajowej wynoszącej 16%.

Główny sukces podstrefy gliwickiej to otwarcie fabryki samochodów GM Opel, dzięki tej inwestycji na terenie KSSE pojawiły się inne firmy kooperujące z oplem, np. fabryka silników Isuzu. Obecnie podstrefa gliwicka to obszar, na terenie którego działa wiele firm o potencjale innowacyjnym.

Analizując wybrane przykłady, można stwierdzić, że fakt funkcjonowania w Gliwicach i Tychach SSE powoduje zassanie znaczącego kapitału ludzkiego z obszaru metropolitalnego Śląska. Dynamiczny rozwój zakładów zlokalizowanych na terenie strefy, jak również powstawanie nowych generuje duże zapotrzebowanie na firmy branży budowlanej. Specjalne Strefy Ekonomiczne w tych miastach w znaczącym stopniu wpływają na rozwój. Do najważniejszych efektów ich działania można zaliczyć:

- znaczące zmniejszenie bezrobocia strukturalnego na obszarze miasta i gminy,
- napływ nowych inwestycji, unowocześnionych technologii,
- adaptacja zaniedbanych obszarów przemysłowych,
- budowa nowych obiektów,
- podniesienie poziomu usług administracyjnych,
- dostęp do wyspecjalizowanej kadry zarządzającej,
- wypracowanie mechanizmów współpracy publiczno-prywatnej,
- znacząca poprawa dochodów gminy z podatków gruntowych.

Jednak nie wszystkie procesy powstałe w wyniku działania SSE można ocenić pozytywnie. Do minusów należy zaliczyć słabą jakość przestrzeni, jaka jest kreowana na terenach SSE oraz nowo powstających parków technologicznych. Zbyt mało uwagi poświęca się odpowiedniemu usytuowaniu obiektów, a funkcja w poszczególnych sektorach jest dość przypadkowa.

Reasumując, prezentowane obszary są dobrymi przykładami, biorąc pod uwagę umiejscowienie na ich terenie obszarów uprzywilejowanych w postaci Specjalnych Stref Ekonomicznych. Skuteczne prowadzenie własnej polityki przez samorządy lokalne możliwe jest dzięki środkom finansowym płynącym z inwestycji w postaci podatków. Fakt lokalizacji SSE na terenach gmin nakłada również na gminy zobowiązania wobec inwestorów,

takie jak modernizacja infrastruktury, układu komunikacyjnego, usprawnianie procedur administracyjnych oraz zapewnienie firmom możliwości rozwoju. Jak wynika z przeprowadzonej analizy, duża część środków jest adaptowana z funduszy europejskich. Na skuteczność wniosków niewątpliwie wpływa zaplecze finansowe gmin i duża partycypacja w kosztach zamierzenia inwestycyjnego.

Przypisy

¹ Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz. U. Nr 123, poz. 600).

² Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. Nr 117, poz. 1228). Ustawa z dnia 2 października 2003 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych i niektórych ustaw (Dz. U. Nr 188, poz. 1840). Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 września 2004 r. w sprawie mieleckiej specjalnej strefy ekonomicznej (Dz. U. Nr 218, poz. 2209).

Fot. 1. „Tulipan Park” – plan rozwoju
Photo 1. “Tulip Park” – plan of development

Fot. 2. Jeden z budynków biurowych w Tychach. Specjalna Strefa Ekonomiczna w Katowicach (fot. aut.)
Photo 2. Office building in Tychy. Special Economic Zones in Katowice (photo by author)

1. Legal issues concerning creating and functioning of special economic zones in Poland

After democratic changes in 1989 the transformation of economic system was initiated in Poland. Big companies and industrial plants using old technology and making loss started restructuring processes. Due to their underdevelopment or economic slump, many of the companies got into serious debt which resulted in the collapse of the local employment market and growing unemployment. Such a situation was most often observed in industrial mono-culture areas, where jobs heavily depended on one type of production or a single industrial plant, e.g. in old industrial centres such as Górnośląski Okręg Przemysłowy (Upper Silesia Industrial Area), Łódzki, Sudecki and Staropolski Centralny Okręg Przemysłowy (Łódź, Sudety and Old Polish Industrial Areas), towns such as Mielec, Wałbrzych or Łódź as well as agricultural areas dominated by PGR (large state-owned farms) in previous Elbląg, Koszalin, Olsztyn, Słupsk and Suwałki voivodeships. As early as in 1993 these regions had the highest unemployment rate in the country.

The dramatic situation triggered a parliamentary debate which resulted in the Special Economic Zones Bill (passed 20th October 1994)¹. The bill promoted creating privileged regions (it is Special Economic Zones) where innovative technology and modern industry would help reduce unemployment in the most affected regions.

The legal basis for creating Special Economic Zones in Poland are parliamentary bills concerning special economic zones as well as government regulations² and development plans. The beginnings of Special Economic Zones date back to the half of the 1990s. The driving force behind those phenomena were social and economic changes in Poland at the turn of 1989 and 1990 which required more dynamic economic growth triggered by new technology. Another important factor was the reduction of structural unemployment and minimising the side effects of economic and political transformation in industrial regions where old and deficit plants and factories were closed down.

2. Katowice Special Economic Zone – its influence on Gliwice

Katowice Special Economic Zone is one of the biggest and longest functioning special economic zones in Poland. It has been functioning the longest as well. There are two big sub-zones included in KSEZ, namely Tychy Special Economic Zone and Gliwice Special Economic Zone. There are numerous factors which make KSEZ very attractive, tax privileges being one of them. Another one is almost 4,5-million-consumer market and easy access to Kraków Metropolitan Area. The highly estimated by investors factors are also numerous scientific and research centres in Gliwice and Katowice as well as easily available and highly qualified staff and lower than in other metropolitan areas labour cost. Another strong point that should not be omitted is a very well developed infrastructure and road network – one of the best in Poland. Finally, I would like to mention a long industrial tradition of the region, which guarantees work flexibility.

Within Katowice Special Economic Zone one is allowed to run most types of production and service business, e.g. transportation or storage as well as information technology, scientific research in biology and technical field, accountancy and auditing.

The factors mentioned above resulted in creating a new structure within Gliwice sub-zone, it is a new technological park called the Tulip Park. It is located along the 88 state road in the vicinity of the A4 east-west motorway. The location is suitable for the logistic businesses servicing Poland, Slovakia and Czech Republic. An easy access to the southern boarder has already made the Tulip Park a popular location for numerous companies.

3. Katowice Special Economic Zone – its influence on Tychy

Tychy sub-zone comprises most types of production business as well as some services, such as transportation, storage, information technology, scientific research and development in biological and technical fields.

Tychy sub-zone concentrates most plants manufacturing car parts, e.g. Isuzu Motor Poland (car engines production), Fiat Auto Poland (Diesel engines production) and some others.

There is a sufficient road network and public transport that makes communication between Tychy and the surrounding area easy. The sub-zone is located in the vicinity of the S69 express road which connects the region with Bielsko-Biała and the boarder pass in Cieszyn. The communication hub in the north of the sub-zone is the meeting point of the S69 and S1 roads which ensure an easy communication with Warsaw and Gliwice as well as with Kraków and Katowice (the S1 joins the A4 motorway). Such a location of Tychy sub-zone ensures efficient communication within the whole Katowice Special Economic Zone and Śląsk (Silesia) Metropolitan Area.

4. Conclusions

The effectiveness of Special Economic Zones has been analysed since 1994. Numerous analyses underline their positive influence in these parts of the zones where new investment was promoted. It is also true about the zones presented in this paper, i.e. Katowice, Tychy and Gliwice zones, which are model examples of regional policy aiming at supporting the development of the regions mostly affected by the economic depression after 1989.

In case of Gliwice and Tychy sub-zones, the policy has a complex character. It aims mainly at attracting new investors in car manufacturing. Nevertheless, one should also realise that constantly modernised and efficient road network is a strong incentive for the companies in which logistic department is an important element. The Special Economic Zones changed the character of the towns involved: the closed-down industrial plants were adapted to new functions and rebuilt, new car factories were constructed. Hundreds of unemployed workers found new jobs. The location of economic sub-zones within Śląsk Metropolitan Area makes it necessary to maintain the existing road network and build a new one.

The extension of Special Economic Zones, which have recently taken place, has had a positive effect on employment market in the whole region. The towns have become more attractive with respect to cultural events, economy and trade as well as their visual or aesthetic characteristics. The rate of structural unemployment in towns fell down (20% in 1994 as compared to 10% in 2007 with 16% on average for the whole state).

The main success achieved by Gliwice sub-zone was building GM Opel factory, which initiated another enterprises, e.g. Isuzu car engine factory co-operating with Opel. Presently, Gliwice sub-zone comprises numerous companies with innovative potential.

Owing to the Special Economic Zones in Gliwice and Tychy, remarkable amount of workforce from Śląsk Metropolitan Area is able to find employment. The dynamic development of already functioning industrial plants and building new ones makes a demand for building companies. Summing up one can say that Special Economic Zones in the towns mentioned in the paper have a remarkable influence on their development. The most significant effects are as follows:

- significant decrease in structural unemployment in the commune and town,
- attracting new investment and technology,
- revitalisation of derelict post-industrial areas,
- building new structures,
- increase in the quality of administrative service,
- availability of qualified management personnel,
- working out methods of co-operation between public and private sectors,
- remarkable increase in commune income due to land taxes.

In spite of so many beneficial effects the Special Economic Zones have on the region, their evaluation can not be entirely positive. One of significant drawbacks is the poor quality of space planning in the area of the zones and new technological parks. It seems one does not pay enough attention to the location and function of the objects in particular sectors.

Summing up, the towns and zones presented in the paper are model examples of positive effects of Special Economic Zones on the development of the regions. The effectiveness of the local policy is guaranteed by incomes derived from the taxes on investment. On the other hand, the investment spreading over the commune areas makes the commune authorities obliged to modernise infrastructure and road network, simplify administrative procedures and enable development of the investment. The analyses show that considerable sums of money come from European funds, which is possible due to commune financial resources and a noticeable participation in investment.

Notes

¹ The Special Economic Zones Bill passed 20.10.1994 (The Journal of Laws No. 123, item 600).

² The bill on substituting The Special Economic Zones Bill and some other bills passed 16.11.2000 (The Journal of Laws No. 117, item 1228); The bill on substituting The Special Economic Zones Bill and some other bills passed 02.10.2003 (The Journal of Laws No. 188, item 1840). The government regulation issued 14.09.2004 dealing with Mielec Special Economic Zone (The Journal of Laws No. 218, item 2209).

Literatura/Bibliography

- [1] Gwosdz K., Jarczewski W., Huculak M., Wiederman K., *Specjalne Strefy Ekonomiczne w Polsce. Założenia a praktyka*, [w:] *Dziesięć lat doświadczeń polskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, Mielec 1995–2005.
- [2] Gwosdz K., Jarczewski W., *Relacje między funkcjonowaniem strefy a gminy*, [w:] *Dziesięć lat doświadczeń polskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej*, Mielec 1995–2005.
- [3] Węclawowicz-Bilska E., *Konkurencyjność miast i regionów jako problem planowania przestrzennego w perspektywie integracji z Unią Europejską*, [w:] *Uwarunkowania regionów i możliwości zwiększania ich atrakcyjności*, Kraków 2003.
- [4] Węclawowicz-Bilska E., *Obszary innowacyjne – możliwości i ograniczenia rozwoju przestrzennego w Polsce*, [w:] *Planowanie przestrzenne a wyrównywanie szans w obszarach rozszerzonej Unii Europejskiej*, red. E. Węclawowicz-Bilska, Z.K. Zuziak, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków 2004.
- [5] www.KSSE.pl.